

Fr. Jaklič: **Pèklena svoboda**. Povest o ljubljanski in izžanski revoluciji leta 1848. Slovenskih večernic 79. zvezek. Izdala in založila Družba sv. Mohorja. Prevalje, 1926. Str. 144.

Jakličeva povest oblikovno razpade v dva dela, in sicer ne toliko radi svojega podnaslova, kot radi virov, ki jih je pisatelj rabil. Dogodki, posneti po Novicah in po Apihu, prevladujejo v prvem delu, dočim se izžanski del povesti tudi oblikovno opira na ustno izročilo, ki ga je pisatelj zbral po Izžanskem. Sam pisatelj govori n. pr. takole: »Stari Zdražba s Studenca, ki mi je o priliki povedal stvari, ki so omenjene v teh zgodbah in bo še govorjenja o njih« (str. 80), »V nekih zapiskih sem bral« (str. 80), »Uradno poročilo, objavljeno takrat v časopisih, pripoveduje« (str. 108), »Pisatelj te povesti ga je rad poslušal in zato misli, da je najbolje, ako nam Potokar tudi sedaj govori. Poslušajmo« (str. 124 — tega pripovedovanja je 6 strani!). Te zelo značilne izjave kažejo temeljno hibo tega dela. Pisatelj nikjer ne ustvarja iz notranjosti in vzročne nujnosti, je samo pripovedovalec tuje snovi, redko kje tvorec, kaj šele stvaritelj. Svobodno nanizanje zunanje pripovedovanje veže edina oseba Tone Krivanoga, dočim vse interesirane osebe stoje brez organske zveze in še kot epizodisti ne zadovoljujejo. Zlasti ni v redu poroka Janeza Glavana in tudi Menatova smrt je neorgansko pritaknjena. Zdi se, da je pisatelj popolnoma pozabil na pravi svoj poklic, da ustvarja ljudi in z njimi pleti zgodbe, nikar pa ne vtikaj v zgodbe ljudi, samo za — pričevanje snovi. Kako malo organsko je delal pisatelj, nam priča uvodno poglavje, ki se začne v šiški, v Trbojah, Kranju, Ljubljani in Škocijanu, kjer beremo o snegu, o konjskem mesu in konjskem golažu, o krompirju in vžigalcih, vse sicer v precej živih, tu in tam drastičnih podobah, a brez oblasti nad snovjo in brez formalne zveze. Nekatere slike iz ljubljanske revolucije so se kljub veliki primitivnosti posrečile, a so brez vonja. V celoti je ta knjiga ponazorjeno zgodovinsko branje, ki budi z zbrano snovjo veliko zunanje zanimanje, srčno pa ne zadovoljuje. Jakličev jezik je močno predmeten, mestoma celo naturalističen in kaže izvežban, a ne šolan pripovedniški dar.

F.K.

Vladimir Levstik: **Pravica kladiva**. Povest. Izdala in založila Vodnikova družba v Ljubljani. Str. 144. (Glej platnice.)

Dr. Klement Jug. Izdalo in založilo Dijaško društvo »Adrija« v Gorici. Natisnila Narodna tiskarna, 1926.

Vsebina: Zorko Jelinčič, Dr. Klement Jug (1898—1924). France Veber: Dr. Klement Jug — človek in znanstvenik. (Osebnostna kulturna študija.) Dr. Alma Sodnik: Aforizmi. Dr. Vladimir Bartol: Dr. Jugov etični nazor. Zorko Jelinčič: Jug — planinec.

Na uvodni prilogi Jugov portret po izvirni ujedkovini Bož. Jakca.

Ko se je Jug odločil za filozofijo, je obšel krizo svojega poklica in ko se je vrgel na etiko, je obšel filozofijo. Z alpinizmom bi bil obšel svojo etiko, da ga ni dohitela smrt in rešila groznejših spoznanj nego so bila ona, do katerih se je bil že dokopal. Prava drama se pri njem sploh še ni bila pričela, to ni bila niti ekspozicija, temveč prolog temu, kar je preživel, in pri Jugovi konsekvantnosti bi se

bil ta prolog najbrž končal s samomorom, kateri je strašil že v začetku. Tu tiči tragika tega mladega moža, namreč v vprašanju: Kje je sploh stal in kaj je bil? Ne to, da je bil mlad in torej še nedovršen, kakršna je mladost vselej — tu tragike ni! Pač pa je ravno v tem, da se je ta mladost zdelala od vsega početka usovršena, zaključena, zrela, kar ni bila, kakor nam jo pa kljub vsem olepšavanjem prikazuje tudi ta spominska knjiga. Če je bil Jug v čem dovršen, je bil v paragrafiranju samega sebe, v rigorozni ortodoksiji in dogmatiki, ki pa ni nikoli imela razumske podlage. Jug se je vedno povzemal, prevečkrat povzemal in preshematično povzemal; on je slutil, česa mu je treba, ni pa nikdar vedel, odkod prihaja in kakšen sploh je. Postavljal je paragrafe nad samega sebe, ob sebe in proti sebi, nikdar pa ne skozi sebe in nikdar ni bilo v teh paragrafihi niti kaplje njegove srčne krvi. O tem sem prepričan in mi lahko napišejo še deset tako slabih knjig, kot je ta; o tem bom tudi ostal prepričan. Ravno zato mi je pa Juga žal, da je padel na hribih, kamor a priori ni sodil in da se je bil odločil za filozofijo, za katero bi se ne bil nikdar smel.

O tej tragiki Jugovega življenja, katere spoznanje rezultira iz simultane in ne sukcesivno deskriptivnega gledanja osebnosti, ta knjiga vobče ne govori, razen enkrat: na koncu svojega spisa (str. 78/9) navaja prof. Veber jako tehtne besede za razumevanje Juga kot pojava, s čigar razlago, češ, to in tako razvijanje in tragika sta izvirala »iz notranje osebnosti njegovega najintimnejšega bistva«, se pa ne morem strinjati. Ravno če gremo iskat to Jugovo najintimnejšo bistvo, vidimo, kako je ta človek vedno samega sebe ogoljufaval, obhajal: vzemimo v roke njegove aforizme, drugega za drugim, prim. ono str. 29, 39, kar dobro formulira tudi prof. Veber, str. 54, in k temu še celo vrsto prilik iz »Vestnika« (n. pr. ko misli, divjajoč po grebenih Kamniških planin, na mater), in dobimo Jugovo pravo podobo: ljubeč, čuvstven otrok, ki bi s svojo ljubeznijo rad svet odrešil, a ga ne more in je vselej razočaran in pada v cankarjansko kritiko in kulturofobstvo najhujše vrste, vselej močno svetobolno in neaktivno: — z elegično liro v roki in ne s filozofijo in ne s cepinom in vrvjo si imamo misliti Juga, kakršen je v resnici bil, česar si pa nikdar ni hotel priznati. Ekspresionist filozofije in alpinizma v hodlerskem zmislu je bil Jug, zakaj vselej, kadar slišim ime Hodler, mislim na Juga in obratno. Oni, ki je skušal spoznati oba, že ve zakaj; Hodler bi bil moral slikati idile v böcklinskem stilu in Jug peti pesmi po Gregorčičevu.

Mojih opomb k spominski knjigi je 114, monstrum nezmožnosti je zame to delo! Razen prof. Vebra, ki bi pa njegovo razpravo rajši čital kje drugje, ni bil nikdo svoji nalogi kos. Dr. Bartolov spis je po Vebrovem nepotreben, taka izbira aforizmov je slabo izpričevalo za dr. Sodnikovo, in Zorko Jelinčič ni vedel, kaj mora in more in česa ne more in ne sme. Če je bilo vobče vredno že itak slabo Jugovo številko »Planinskega Vestnika« spreminjati in izdati v za spoznanje boljši obliki, dvomim; vem pa, da ne opraviči noben apel na slovensko mladino in nobena pieteta napram pokojniku, kar se je tu

zagrešilo breztaktnosti. O pošastni slovenščini enega kot drugega sotrudnika ne govorim in prepuščam to onim, ki imajo talent za to; o škandaloznih tiskovnih napakah istotako ne govorim. Dobro pa bo, če podarim, da sta Z. članka najslabši šolski nalogi, tako idejno kot stilsko, brez vsakega takta in preglednosti tvarine. Ne le, da se ena in ista stvar in formulacija ponavlja tisoč in tisočkrat in to v vedno isti brezokusnosti (*«amusement»*, zatiranje razvadi itd., 34, 35, 36, 134), tudi vsaka najnedolžnejša dogodbica se prikazuje kot orjaška kriza in z naslodo in v tonu spolzkega novelista se vlačijo na dan stvari, ki so očitna profanacija Jugovega spomina (20, 22, 30, 31, 34). Vse, vse se lahko pove o mrtvih in ni res tisto »de mortuis nil nisi bene«; toda oni, ki hoče take stvari govoriti in s tem spomin prijatelja častiti in mladini podati živ zgled, mora biti osebnost, nič manjša od umrlega. Z. pa spričo samih dreves ne vidi gozda in se mu spričo obilice notic, ki jih je Jug zapustil, zapleta jezik, kjer bi moral govoriti.

Jug je zrevolucioniral slovenski alpinizem in ustvaril šolo, ki mu je že deloma sledila, deloma pa še sledi ne samo v nauku, temveč tudi v smrti. Ob to nevarnost Jugove ideologije sem se že svoj čas zaletel in pribijam danes žalostno dejstvo, da se v našem alpinizmu vzgaja kulturno proletarstvo, ki ima v Jugu le svojega izrednega predhodnika. Če kdo misli, da nam žrtve, ki padejo tu, povrnejo tiste od naših moči prvič premagane stene, greši nad idejo narodnosti, kakor greši nad idejo etičnega herojstva in preroditve družbe, kdor smatra alpinizem tega kova za sredstvo k temu. Naši heroji presnavljajo našo družbo v sredi te naše družbe same in ne v samostanskih celicah in niti v čerch gora. Jugu kot alpinista pregledam popolnoma in ne zasledim nič podobnega na njem; za Jugu kot znanstvenika in kot človeka pregledam isto po nujnosti logične integracije, ne po zaslugi te knjige, ki je vse prej kot zmožna, naši mladini ustvariti jasno sliko o tem, česa se pri Jugu mora in česa se ne sme učiti.

Rajko Ložar.

Iz tujih literatur

1. Thomas Mann: »Der Zauberberg«

Šestindvajsetletnik je Th. Mann z obsežnim romanom »Die Buddenbrooks« (1901) stopil v prve vrste nemških pripovednikov; petdesetletnik pa si je s še obsežnejšim »Der Zauberberg« (1924) osvojil odlično mesto v svetovni. Ne notranja tvorna sila, ki je res da temelj vsake umetniške veličine, ampak tudi dva vnjanja znaka dobe mu odpirata pot v svetovno: kozmopolitizem in sinteza življenja. Z mogočno umetniško silo je stopil preko plotov nacionalizma in poiskal točko, s katere bi lahko premikal svet; z doslej prerodko silo je proniknil v globine vseh mogočih sodobnih problemov, ki vznemirjajo človekovega duha in posegajo v njegovo dejanje in nehanje.

Svojemu kozmopolitizmu je Mann dal izraza že z izbiro prizorišča: Vse se vrši na strogo nevtralnih tleh mednarodnega zdravilišča v Davosu. »Die Atmosphäre hier ist ja so international« (II. 77). Visoko v graubündenskih gorah je zbral svoje ljudi iz vse

Evrope pa še Azije in Egipta povrhu ter jih odrezal popolnoma od ljudi v nižini. Že samo po sebi zanimivo življenje v taki samoti postane še vse zanimiveje, ko zaslužiš, da ti ljudje prisluškujejo smrti in so zato veliko občutljivejši za velika življenjska vprašanja kakor do ušes zaposleni dolinci.

Dejanja je za 1200 strani drobnega tiska bore malo. Hans Castorp je končal svoje tehnične šole in mu je že odkazano mesto v hamburški ladjedelnici, kjer se bo udejstvoval, na kar s ponosom misli. Da se nekoliko odpočije in si okrepi slabotno zdravje (starši so mu umrli vsled tuberkuloze), se odpravi na obisk k svojemu bratrancu Joachimiu Ziemssenu, ki se že nekaj mesecev zdravi v Davosu. Z visokega stala zdravega partedenskega gosta motri čudno življenje v zdravilišču. Zdravnikovemu strokovnjaškemu očesu pa že ob prvem srečanju niso ušle bolesterne njegove poteze; pri preiskavi mu je ugotovil »une tache humide«, termometer pa pokazal 37.5. Stopil je tudi on na pot bolnikov; z vsakim dnem globlje se mu pogreza »Flachland«, z vsakim dnem bolj ga privija čarobna gora v svoje naročje in mu uspača že itak slabotno voljo. Trije tedni so potekali, sporoči domov, da ostane še tri radi zdravja. Toda kaj je čas? Mar ni minuta tako neizmerno dolga, če meriš vročino, a dan tako kratek v družbi? S čim naj merim čas? S prostorninsko ali dolžinsko mero? V Davosu, kjer celo zima samovoljno posega v poletje in poletje v zimo, je problem časa na dnevnem redu. Za prvimi šestimi tedni je prišlo novih šest mesecev, a obletnico si je sramežljivo prikrival, potem pa se zgubil v brezčasnosti, da ni vedel več ne koliko let se že zdravi ne koliko let mu je sploh. Vnanje doživlja le prav malo: izleti, zimski sport (smučanje), nekakšna ljubezen do gospe Chauchat, Joachimov nasilni »exodus«, njegova vrnitev in njegov dokončni »exitus« v rakvi; pustolovščine v družbi Peeperkorna in končni največji doživljaj vojne, ki ga prebudi iz dolgoletne omame, da odide in se kot prostovoljec vpiše v vojak, s čimer se začneja življenje dejanja.

Družba, ki nam jo opisuje Th. Mann v tem svojem delu, je čisto svojevrstna. Življenje pojmuje drugače kakor povprečni svet, ki mu je nujno primum vivere. Vprašanje gmotnih sredstev se ne javlja nikdar v tej družbi, zato je razumljivo, da se veliko modruje. Če izvajamo močno postavlo Peeperkorna, je tudi vprašanje uživanja in naslade drugoten pojav, »Boljša ruska miza« šteje sicer nekaj prav izvernih ljudi, a spoznamo podrobneje le gospo Chauchat z onstran Kavkaza, kjer ji živi mož, ki ji je dal popolno svobodo; gospa Stöhr se navdušuje samo ob naštevanju 28 ribjih omak in rabi neznosno napačno tujke. Zanimiva je skupina »moribundi«, njih tajno izginjanje, o katerem zvedo šele ob desinfekciji prazne sobe, posebnost je »Verein mit der halben Lunge« in družba z »une tache humide«. Ravnateljjev pomočnik dr. Krakowski si pridobiva simpatij s svojimi štirinajstdnevnimi predavanji v fraku in sandalih o notranji zvezi bolezni in ljubezni, ki po svojih katakombskih potih krenejo končno na izrazito magično pot in se zaključujejo s hipnotizmom, somnambulizmom in telepatijo. Vendar pa so vse te osebe s še celo vrsto drugih le ilustrativnega značaja za celoto,